Downloaded from UvA-DARE, the institutional repository of the University of Amsterdam (UvA)
http://dare.uva.nl/document/107696

File ID	107696
Filename	Inhoud

SOURCE (OR PART OF THE FOLLOWING SOURCE):

Type	Dissertation
Title	Vingerhoedmakers en hun bedrijven in de tijd van de Republiek
Authors	H.F. Boon, C.A. Langedijk
Faculty	Faculty of Humanities
Year	2008
Pages	442
ISBN	978-90-9023049-8

FULL BIBLIOGRAPHIC DETAILS:
http://dare.uva.nl/record/274014

Copyright

It is not permitted to download or to forward/distribute the text or part of it without the consent of the author(s) and/or copyright holder(s), other than for strictly personal, individual use.

UvA-DARE is a service provided by the library of the University of Amsterdam (http://dare.uva.nl)

01.proeschrift.00 wissel 03-04-2008 10:20 Pagina 5

INHOUD

VOORWOORD 9

1 INLEIDING 11
1.1 *Aanzet* 11
1.2 *Historiografie van de vingerhoednijverheid en haar beoefenaars* 11
1.3 *Doel van het onderzoek en werkwijze* 12
1.4 *Bronnen* 14
1.5 *Neerslag in vogelvlucht* 15

2 VOORGESCHIEDENIS EN VESTIGING VAN DE VINGERHOEDNIJVERHEID IN DE REPUBLIEK 17
2.1 *Voorgeschiedenis* 17
2.1.1 De oorsprong van de vingerhoed 17
2.1.2 De vroegste vingerhoeden in Europa 18
2.1.3 Productiecentra in Europa tot 1600 19
2.1.4 De keuze voor messing en de kwaliteitsverbetering in Neurenberg 21
2.1.5 Vingerhoeden in de Nederlanden voor 1600 23
2.2 *Ontstaan en vestigingsplaatsen* 26
2.2.1 Het ontstaan van de Nederlandse vingerhoednijverheid 26
2.2.2 Vestigingsplaatsen 28
2.3 *Nabeschouwing* 57

3 PRODUCTIEMIDDELEN EN PRODUCTIEHOEVEELHEDEN 60
3.1 *Technologie* 60
3.1.1 Ontstaan en teloorgang van de technologische voorsprong van de Republiek 60
3.1.2 De uitvinding van de wielstempel 62
3.1.3 Het geheim van de wielstempel 64
3.1.4 Het bevestigen van toppen van gesoldeerde vingerhoeden 66
3.1.5 De vondst aan de Bergstraat in Utrecht 67
3.1.6 Het octrooi op het gieten van vingerhoeden 68
3.1.7 Latere verbeteringen 71
3.1.8 Het productieproces volgens een ooggetuige 72
3.1.9 Weglekken van kennis 73
3.1.10 Het productieproces in Engeland vergeleken met dat in Nederland 76
3.1.11 Van technologische voorsprong naar technologische achterstand 77
3.2 *Kapitaal* 78
3.2.1 Vast kapitaal 78
3.2.2 Vlottend kapitaal 82
3.3 *Arbeid* 86
3.3.1 Knechten en hun werk 87
3.3.2 Jongens 88
3.3.3 Lonen 90
3.3.4 Huisvesting 94
3.3.5 Relaties van knechten met hun werkgever en onderling 95

01.proeschrift.00 wissel 03-04-2008 10:20 Pagina 6

3.4 *Productieomvang* 99
3.4.1 Koperen vingerhoeden en naairingen 99
3.4.2 Stalen vingerhoeden en naairingen 102
3.5 *Nabeschouwing* 103

4 AFZET 107
4.1 *Verkoop vanuit het bedrijf* 107
4.2 *Afnemers* 109
4.2.1 Vingerhoeden in boedels van handelaren 109
4.2.2 Wanbetalers 111
4.2.3 Contracten 111
4.2.4 Debiteuren van Samuel Schot en Willem van Rijssel 113
4.3 *Veilingen* 114
4.4 *Verspreidingsgebied* 117
4.5 *Aard en omvang van de vraag* 122
4.6 *Prijzen van vingerhoeden en naairingen* 123
4.6.1 Koperen vingerhoeden en naairingen 123
4.6.2 Stalen vingerhoeden en naairingen 128
4.6.3 Vergelijking met taxatieprijzen 129
4.6.4 Prijsopbouw 130
4.7 *Winstgevendheid* 130
4.7.1 De Amsterdamse vingerhoedmakerijen 130
4.7.2 De vingerhoedmakerij in ´s Hertogenbosch 132
4.7.3 De vingerhoedmakerijen in Vianen 132
4.7.4 De Utrechtse vingerhoedmakerijen 137
4.7.5 De vingerhoedmakerij in De Bilt 141
4.8 *Nabeschouwing* 144

5 VINGERHOEDMAKERS, HUN BEDRIJVEN EN DE BUITENWERELD 149
5.1 *Organisatie van de bedrijven* 149
5.1.1 Compagnonschappen 150
5.2 *Monopolistische praktijken* 153
5.2.1 Kartelovereenkomsten 154
5.3 *Burgerschap* 157
5.4 *Relatie van de vingerhoedmakers met de gilden* 160
5.5 *Overheidsbemoeienissen met de vingerhoednijverheid* 165
5.6 *Consolidatie, bloei en neergang* 168
5.6.1 Periode van consolidatie 168
5.6.2 Bloeiperiode 171
5.6.3 Periode van neergang 174
5.7 *Nabeschouwing* 179

6 ONDERNEMERSGEDRAG 183
6.1 *Relatie tussen de ondernemer en zijn bedrijf* 183
6.1.1 Motivering van de beroepskeuze 183
6.1.2 Financiering 189
6.1.3 Opvolging en continuïteit 196

01.proeschrift.00 wissel 03-04-2008 10:20 Pagina 7

6.1.4 De rol van vrouwen 205
6.2 *De ondernemer in de persoonlijke en maatschappelijke sfeer* 207
6.2.1 Huwelijk en gezin 207
6.2.2 Functies 216
6.2.3 Vermogens en beleggingen 217
6.2.4 Status 222
6.3 *Nabeschouwing* 231

7 SLOTBESCHOUWING 234
7.1 *De vingerhoednijverheid* 234
7.2 *De ondernemers* 239
7.3 *Slot* 242

EPILOOG 243
Korte geschiedenis van Nederlandse zilveren vingerhoeden 243

SUMMARY 251

BIJLAGEN
1 *De vingerhoedmakerijen* 257
2 *Personalia van vingerhoedmakers in de Republiek* 261
3 *Personalia van vingerhoedmakersknechten* 276
4 *Familierelaties* 286
5 *Ligging van enkele vingerhoedmakerijen* 294
6 *Lijsten van bezittingen van vingerhoedmakers* 306
7 *Dienstcontracten* 326
8 *De mythe van de brand in het huis van Willem van Rijssel bij Vianen en perikelen na de verhuizing naar Amsterdam* 328
9 *Procuraties tot inning* 332
10 *Boedelinventarissen van afnemers van vingerhoedmakers* 333
11 *Debiteuren van Samuel Schot in 1653 en van Willem van Rijssel in 1711* 335
12 *Diverse partijen vingerhoeden* 337
13 *Maatschappelijke functies van vingerhoedmakers* 340
14 *Makers van zilveren vingerhoeden in Schoonhoven* 343

NOTEN 345

BRONNEN 400
Archieven 400
Literatuur 408

PERSONENREGISTER 421

CURRICULA VITAE 443

VERANTWOORDELIJKHEDEN:

Alle onderdelen van deze studie kwamen tot stand in nauwe samenwerking tussen beide auteurs. Elk van hen is verantwoordelijk voor de opzet en samenhang ervan, zoals verwoord in de inleiding en de slotbeschouwing.

H.F. BOON neemt de persoonlijke verantwoordelijkheid op zich voor de navolgende gedeelten:

2.1 Voorgeschiedenis
3.1 Technologie
3.2 Kapitaal
3.3 Arbeid
4.1 Verkoop vanuit het bedrijf
4.2 Afnemers
4.7 Winstgevendheid
5.6 Consolidatie, bloei en neergang
6.1 Relatie tussen de ondernemer en zijn bedrijf

C.A. LANGEDIJK stelt zich persoonlijk verantwoordelijk voor:

2.2 Ontstaan en vestigingsplaatsen
3.4 Productieomvang
4.3 Veilingen
4.4 Verspreidingsgebied
4.5 Aard en omvang van de vraag
4.6 Prijzen van vingerhoeden en naairingen
5.1 Organisatie van de bedrijven
5.2 Monopolistische praktijken
5.3 Burgerschap
5.4 Relatie van de vingerhoedmakers met de gilden
5.5 Overheidsbemoeienissen met de vingerhoednijverheid
6.2 De ondernemer in de persoonlijke en maatschappelijke sfeer
Epiloog